

3. Донцов А.И. Психология коллектива (Методологические проблемы исследования) : [учеб. пособ.] / А.И. Донцов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 208 с.
4. Зубенко Л.Г. Культура ділового спілкування : [навч. посіб.] / Л.Г. Зубенко, В.Д. Немцов. – К. : ЕКС ОБ, 2002. – 200 с.
5. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : [навч. посіб.] / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
6. Соколов А.В. Общая теория социальной коммуникации : [учеб. пособ.] / А.В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2002. – 461 с.
7. Социальная психология : словарь [Электронный ресурс] / [под общ. ред. А.В. Петровского]. – М. : ПЕР СЭ, 2006. – Режим доступа : slovari.yandex.ru/dict/psychlex4/
8. Управление персоналом : [учебник для вузов] / под ред. Т.Ю. Базарова, Б.Л. Еремина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 560 с.
9. Урбанович А.А. Психология управления : [учеб. пособ.] / А.А. Урбанович. – Мн. : Харвест, 2003. – 640 с.

ПЛЯКА Л.В.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Вирішення нових завдань, поставлених перед системою освіти України процесами державотворення, кардинальними змінами у суспільно-політичному та економічному житті суспільства, вимагає розвитку комунікативної компетентності фахівців.

Дослідження психологічних умов, від яких залежить рівень комунікативної компетентності провізора, що відповідає вимогам, які висуваються сьогодні до фахівців фармацевтичної галузі, набуває особливої актуальності.

Психологічним проблемам розвитку особистості в різних аспектах і в різних галузях професійної діяльності людини займалось широке коло українських, російських (Г.О. Балл, О.І. Гринчук, К.М. Гуревич, Г.В. Данченко, О.А. Жирун, Н.Б. Завіниченко, О.В. Касаткіна, Є.О. Клімов, Є.О. Мілерян, В.О. Моляко, В.О. Назаренко, П.С. Перепелиця, К.К. Платонов, Б.О. Федоришин) та зарубіжних дослідників (Д. Супер, Д. Міллер, Л. Бандура, Й. Лінгарт, С. Балей).

О.О. Вербицький, Ю.М. Ємельянов, М.П. Зажирко, В.В. Каплінський, М.О. Коць, Л.А. Петровська та інші науковці вивчали психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості.

Проте існуючі теорії не повною мірою висвітлюють особливості та закономірності особистісного розвитку в процесі підготовки особистості провізора до професійної комунікативної діяльності.

Метою статті є спроба узагальнити сучасні концепції особистісного розвитку майбутнього фахівця та розкрити особливості розвитку комунікативної компетентності особистості майбутнього провізора.

Формування гармонійної особистості, здатної реалізувати себе в сучасному суспільстві, здобути якісну освіту, стати професіоналом, пов'язано з розвитком її комунікативної компетентності, активності, здатності до самоорганізації в опануванні нових форм діяльності, розкриттям внутрішнього потенціалу, формуванням майбутніх цілей і способів їх досягнення. Комунікативна компетентність безпосередньо відображає рівень культурного розвитку особистості в суспільстві й може бути для молодого покоління однією з умов досягнення життєвої мети.

Розвиток особистості – процес, який триває протягом усього життя, змінюючись тільки за напрямом, інтенсивністю, характером та якістю. Основною суперечністю особистісного розвитку майбутнього фахівця є суперечність між уже сфор-

мованими якостями особистості і вимогами, нормами, стандартами майбутньої професійної діяльності.

Поняття “розвиток” визначають багато вчених: В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, І.А. Зязюн, О.М. Леонтьєв та ін.

У філософському розумінні поняття “розвиток” визначається як закономірна, якісна, спрямована і незворотна зміна матеріальних та ідеальних об’єктів. У психології ж під цим поняттям розуміють закономірну зміну психічних процесів, станів у часі, що виявляється в їх кількісних, якісних, структурних перетвореннях [7, с. 333].

Г.С. Костюк вказує на істотну відмінність між поняттями зміни та розвитку. На думку вченого, “...будь-які зміни є розвитком. Останній являє собою ряд внутрішньопов’язаних, послідовних і прогресивних змін, які характеризують рух людської істоти від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності” [4, с. 135]. Отже, розвиток – це прогрес, досконалість.

У психологічному словнику А.В. Петровського та М.Г. Ярошевського поняття розвитку особистості трактується як процес формування соціальної якості або системи психічних якостей особи внаслідок її соціалізації та виховання [7].

У дослідженнях розвитку людини виділяють такі основні аспекти: біологічний, розумовий, соціальний, моральний, фізичний, естетичний, професійний та особистісний. З погляду особистісного розвитку особистості необхідно враховувати її індивідуальність, активність, соціальну поведінку, здатність до саморозвитку.

Відомий психолог О.М. Леонтьєв встановлює взаємозалежності між особистісним розвитком і формуванням специфічних людських потреб (спрямованостей). Він зазначає, що особистісний розвиток відбувається в процесі засвоєння індивідом суспільно-історичного досвіду попередніх поколінь [5, с. 135].

Розглядаючи питання розвитку комунікативної компетентності в процесі здобуття вищої освіти, сучасна психолого-педагогічна наука спирається на дослідження психологів, які працювали над проблемами навчання й розвитку: Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Б.Г. Ананьєв, Д.Б. Ельконін, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов та ін.

Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін стверджують, що в процесі психологічного розвитку відбуваються якісні зміни особистості, під час яких формуються зміни психічного та соціального характеру, що характеризують ставлення особистості до середовища, її внутрішній стан.

Таким чином, у період здобуття вищої освіти відбувається психологічний розвиток особистості студента, під час якого формується його комунікативна компетентність, що характеризує професіоналізм.

Під комунікативною компетентністю провізора ми розуміємо професійно-особистісну характеристику фахівця фармацевтичної галузі, яка включає в себе теоретичну та практичну готовність до виконання професійних комунікативних дій, а також суб’єктивні властивості особистості, які забезпечують ефективність професійної комунікативної діяльності.

Рівень розвитку комунікативної компетентності особистості є показником її особистісного зростання, в основі якого лежить не просто досконале володіння засобами спілкування, а й особливості особистості в цілому, які завжди виявляються в конкретному соціальному контексті.

Розвиток комунікативної компетентності особистості доцільно здійснювати у рамках загальної роботи з формування їх професійної компетентності. Він має спиратися на принципи поступовості та поетапності, що дає змогу студентам усвідомлювати свої індивідуальні особливості та комунікативні вміння, здійснювати їх подальший аналіз. І саме в цей період, на думку І.А. Зязюна, завдання кожного сту-

дента полягає в тому, щоб розробити власні прийоми компенсації тих індивідуальних особливостей, які зумовлюють ускладнення зовнішнього та внутрішнього плану професійної діяльності, знизити рівень залежності від думок інших людей, виробити власну систему поглядів, позицій, здатність до рольової поведінки та розширювати обсяг комунікативних умінь [3, с. 151].

Розвиток комунікативної компетентності у майбутніх провізорів являє собою планомірний процес формування комунікативних якостей особистості: толерантність, емпатію, рефлексію, комунікабельність. У процесі цього розвитку відбувається якісна перебудова особистості, а саме зміни у ставленні людини до діяльності, спілкування та праці.

Розвивати комунікативну компетентність можна за допомогою використання як традиційних прийомів (проведення практичних і семінарських занять), так і нетрадиційних (використання тренінгових соціально-психологічних вправ, проведення рольових, ділових ігор, використання прийомів арт-терапії тощо), що спрямовані на всебічний розвиток особистості. Під час цих форм навчання студенти не лише розширюють та поглиблюють свої знання та способи соціальної взаємодії, а й застосовують їх практично.

Результати численних досліджень у цьому напрямі свідчать, що навчання у тренінгових групах сприяє зміні життєвої позиції, установок, розвитку самосвідомості, підвищенню комунікативної компетентності їх учасників тощо. У процесі спеціально організованого соціально-психологічного тренінгу відбувається, з одного боку, набуття нових знань, умінь і досвіду, а з іншого – корекція, зміна вже сформованих форм і засобів спілкування особистості.

Згідно з Л.А. Петровською [6], важливим моментом процесу розвитку комунікативних умінь є уявне програвання своєї поведінки в різноманітних ситуаціях. Планування своїх дій за допомогою уяви є складовою комунікативної дії, що проходить нормально. Це, з одного боку, зумовлює безпосередність деяких глибоко продуманих вчинків, а з іншого – дії, що є досить нерациональними і такими, які не можна пояснити. Здатність людини діяти “подумки” може бути цілеспрямовано використана для вдосконалення спілкування в ситуації соціально-психологічного тренінгу.

І.Д. Бех вважає, що соціально-психологічний тренінг передбачає загальний вплив на особистість, створює оптимальні умови для регуляції цілісного організму, а також сприяє підвищенню емоційної стійкості випускників вищих навчальних закладів [1, с. 113].

Л.А. Петровська розглядає соціально-психологічний тренінг як засіб взаємодії, спрямованої на розвиток знань, соціальних установок, вмінь і навичок міжособистісного спілкування, засобів розвитку компетентності спілкування, засобів психологічної взаємодії [7].

Розвиток комунікативної компетентності особистості слід здійснювати комплексно, враховуючи перцептивну, комунікативну та інтерактивну сторони спілкування. У процесі соціально-психологічного тренінгу можна діагностувати та корегувати соціально-комунікативні утворення, що засновані на суб’єкт-суб’єктних принципах, які не завжди є об’єктивними, але, як правило, особистісно значущі. Якісне професійне спілкування залежить від повноти уявлень і знань про власну особистість, рефлексивного ставлення до самого себе як до суб’єкта спілкування, уміння диференціювати та адекватно виражати власні почуття та психоемоційні стани.

Вивчення і аналіз наукової літератури з проблеми комунікативної компетентності (Ю.В. Василькова, М.А. Галагузова, Л.В. Долинська, Ю.М. Ємельянова, В.А. Кан-Калик та ін.) дає змогу дійти висновку, що аналіз конкретних професій-

них ситуацій є одним з ефективних засобів вироблення і вдосконалення комунікативних умінь майбутнього професіонала на практично-чуттєвому матеріалі.

Ділова гра сприяє швидкому оволодінню студентами професійними комунікативними вміннями, розвитку творчого професійного мислення, прийняттю рішень, розумінню співрозмовника тощо. В.О. Тюріна стверджує, що ігрові вправи допомагають особистості орієнтуватися у власних психічних станах, адекватно їх оцінювати, управляти собою, зберігаючи своє психічне здоров'я, і, як наслідок цього, досягати успіху у професійній діяльності [9, с. 16].

Комунікативна компетентність провізора включає не тільки особистісні властивості індивіда, а й певним чином організовані пізнавальні процеси та емоційну сферу. Орієнтація фахівця насамперед на позитивні якості в іншій людині є важливою в ефективному професійному спілкуванні, оскільки вона сприяє розкриттю особистісного потенціалу людини, з якою ми спілкуємося.

Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. На думку Ю.М. Ємельянова [2], комунікативної компетентності завжди набувають у соціальному контексті. Основними факторами, що детермінують її розвиток, є життєвий досвід людини, її загальна ерудиція, мистецтво, спеціальні наукові методи.

Цей досвід набувають не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а й опосередкованої, у тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина одержує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

На нашу думку, комунікативна компетентність особистості провізора містить у собі установки, стереотипи, позиції спілкування, ролі, цінності тощо.

Висновки. Визначення цих особливостей дало нам змогу дійти висновку, що процес розвитку комунікативної компетентності майбутніх провізорів необхідно розглядати крізь призму особистісного підходу, в контексті положення про неперервність розвитку особистості. Зміст розвитку комунікативної компетентності являє собою єдність внутрішніх потреб і зовнішніх цілей, завдань, соціального впливу, взаємодії і взаємосприйняття, що забезпечує йому реальну динаміку. Розвиток комунікативної компетентності фахівця фармацевтичної галузі залежить від здібностей, ціннісних орієнтацій, мотиваційної готовності, престижності професії тощо.

Література

1. Бех І.Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах / І.Д.Бех // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2008. – № 2. – С. 109–115.
2. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 168 с.
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність : підручник для вищ. пед. навч. заклад / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вищ. шк., 1997. – 348 с.
4. Костюк Г.С. Учебно-воспитательный процесс и психическое развитие личности / Г.С. Костюк ; [под ред. Л.Н. Прохлиенко ; сост. В.В. Андриевская, Г.А. Балл, А.Т. Губко, Е.В. Проскура]. – К. : Рад.шк., 1989. – 608 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – [2-е изд.]. – М. : Смысл : Академия, 2005. – 352 с.
6. Петровская Л.А. Компетентность в общении / Л.А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
7. Петровская Л.А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга / Л.А. Петровская. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 162 с.
8. Психология: словарь / [под ред. А. Петровского, М. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

9. Тюріна В.О. Формування комунікативної компетентності викладача у процесі корекційно-ігрової діяльності / В.О. Тюріна // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України”, 25–28 вересня 2006 р., м. Ялта. – Ялта : РВВКГУ, 2006. – Ч. 2. – С. 14–19.

ПОЛУБОЯРИНА І.І.

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Важливість формування професійної компетентності майбутніх учителів музики зумовлена: запитами ринку праці та загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої системи; необхідністю ефективного функціонування ступеневої системи підготовки фахівців та створенням умов для формування на відповідних рівнях освіти загальних знань, умінь і навичок, а також професійних якостей особистості, що визначатимуть теоретичні засади досягнення якісно нового рівня підготовки вчителя, здатного до діяльності в сучасному соціокультурному просторі.

Аналіз наукової літератури свідчить про постійний інтерес науковців до проблем професійної підготовки майбутнього вчителя в аспектах: професійної підготовки та діяльності вчителя (О.А. Абдуліна, А.М. Алексюк, Н.Ф. Андрієвська, О.А. Апраксина, Л.Г. Арчажникова, О.В. Глузман, О.А. Дубасенюк, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехота, Т.І. Сущенко та інші); теоретичних основ формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф.П. Гоноболін, М.В. Кухарев, Н.В. Кузьміна та інші); формування особистості вчителя (Н.В. Кичук, Л.В. Кондрашова, С.О. Сисоєва, В.А. Слассьонін, О.І. Щербаков та інші); шляхів удосконалення навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах (Г.Ф. Пономарьова, В.О. Тюріна та інші).

Мета статті полягає у розкритті змісту та сутності поняття “професійна компетентність учителя музики”.

Поняття “компетентність” не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості. “Компетентність – це загальна здатність людини, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, набутих завдяки навчанню”.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. у вітчизняній педагогічній літературі сформувався компетентнісний підхід в освіті.

Компетентнісний підхід, на думку В.О. Болотова та В.В. Серікова [1, с. 8–14], визначає пріоритетним не інформованість учня, а вміння вирішувати проблеми, що виникають за певних ситуацій: у пізнанні та поясненні явищ дійсності; при засвоєнні сучасних технологій; у відносинах з людьми, в етичних нормах; у практичному житті; в естетичному поцінуванні; при виборі професії та оцінюванні своєї готовності до навчання; за необхідності розв’язувати особисті проблеми: життєвого самовизначення, вибору способу життя тощо.

Слід зазначити, що в сучасному науково-педагогічному обігу паралельно вживаються два терміни: “компетентність” і “компетенція”. З приводу їх співвідношення немає єдиної думки. Аналіз різноманітних наукових джерел дає підстави виокремити три підходи до визначення співвідношення цих понять.

Перший підхід характеризується тим, що обидва терміни вживаються як синоніми (Т.І. Гудкова, С.О. Дружилов, Е.Ф. Зеєр та інші).

Представники *другого підходу* вважають компетенції складниками компетентності (К.М. Махмурян, І.Л. Перестороніна та інші).

Згідно з *третьім підходом*, поняття “компетенція” тлумачиться як коло повноважень певної особи, перелік соціальних вимог до її діяльності в певній сфері, тоді